

MIKOR KEZDŐDÖTT A SZAKADÁS?

Az ember csak akkor jön rá, milyen bajos a múlt vizsgálatában elfogadható, objektív eredményre jutni, ha a maga esetében tapasztalja a nehézségeket. Ignótus Pállal többé-kevésbé egyformán kortásai és részvevői voltunk a 20-as, 30-as évek magyar irodalmi életének, s íme mégis . . . Az még könnyen érthető, hogy mikor a múlt értelmezése a feladat, élményeink alapján döntjük el, mi volt benne a lényeges, hogy tehát Ignótus Pál másban látja a 20-as évek irodalmának központi kérdését, mint én. Szerintem alig vonható kétségbe, hogy ez a *Nyugat* és az avantgard mérkőzése volt, s az én Adyn—Babitson nevelt ízlésemnek, mikor szinte a harctérről jövet, majdnem átmenet nélkül Bécsben az avantgardba ütköztem, ez volt a choc. Ignótus Pál számára viszont, aki a 20-as évek elején Pesten a „kurzust” élte át, a parlagiság lett a bête noire ez Szabó Dezsőn át összekapcsolódott szemében a parasztkultusszal, azonosult a népiességgel, majd később a népi frók mozgalmával és az Új Szellemi Fronttal is. Természetesen én is iszonyodva és fájó felháborodással éltem át a „kurzus” éveit. De én egy pillanatig sem gondoltam arra, hogy a „földszagú őserőt” imádó vérgőzös szellem, mely a proletárdiktatúra után eluralkodott, a népből fakad. Úgy véltem, hogy hirdetői a sértődött dzsentrik, kótyagos intellektuelek és buta kispolgárok. Értetlenül álltam hát a népi-urbánus ellentét előtt. (L. A régi népiesség és az új c. cikkemet — 1935.)

Egyes tények objektív megállapítása könnyebb munka s ehhez csak megbízható memóriára van szükség. A *második nemzedék útja* című emlékezésemben elmondtam, hogy az első világháború után fellépő frók sokáig összhangban és barátságban éltek, egész 1933-ig mikor Illyés *Pusztulás* című írása, illetve az azt követő vita szakadást idézett elő köztük. De kerülni akartam a kínos vita részletes felidézését, beértem a kiváltó alkalom megjelölésével. Most sem szívesen hatolok beljebb a dologba. De a népi-urbánus ellentét megszületésének kérdése irodalom- és művelődéstörténeti, sőt politikatörténeti szempontból is van annyira fontos, hogy mivel Ignótus Pál kérdésessé tette megállapításomat, nem térhetek ki a bizonyítás elől. Nincs most időm és kedvem könyvtári kutatásra, fiatal kollégák bizonyára kinyomozzák majd az *Esti Kurir*, *Ujság*, *Pester Lloyd*, *Kalangya* stb. hasábjain 1933 szeptembertől kezdődően megjelent vitacikkeket, beérem egy idézettel, amely véletlenül kezem ügyében van. Ignótus Pál szerint a szakítás nem 1933-ban történt, ahogy én látom, hanem részben korábban, a 20-as évek végén, részben később, 1935-ben az Új Szellemi Front megalakulásával. Bizonyítéku *A propos: Erdélyi József* című cikkére hivatkozik, ahol 1929-ben megtámadta az

alpári irodalom primitívségét. De kik voltak ekkor azok a komolyan vehető népi írók, akikre e vádat ki lehetett terjeszteni? A Párizsból akkoriban hazatért, még szürrealista, s mindnyájunknál „urbánus”-abb Illyéstől Erdélyit Ignotus Pál maga siet megkülönböztetni. (*Nyugat* – 1929. II. 280.) Kik voltak hát azok a népi írók, akiket akkor, akárcsak gondolatban, alpári műveletlenséggel lehetett volna vádolni? Ignotus Pálnak a primitívség elleni egykori támadása nem vonatkozhatott a népi írók akkor még nem is létező mozgalmára, csak egy lehetséges irányt vett célba.

Megértem azonban, hogy Budapest olyan híve, mint ő, megütődött Illyés *Pusztulás* című cikkén. Azon sem csodálkozom, hogy ma már nem emlékszik egykori hozzászólásaira. De véletlenül előttem van *A régi népiesség és az új* c. cikkem, mely 1935. januárjában, néhány hónappal a csetepaté kitörése után az *Erdélyi Helikonban* jelent meg (tehát még 34-ben íródott; újraközölve *Irók és Elvek* c. kötetemben). E cikk szerint már javában dúl a harc, az urbánusok „riadt és ingerült védekezés”-re kényszerülnek a népiek vádjával szemben, „roppant puszkaporos a hangulat”, „A városi és intellektuális irodalom hívei a műveletlenség kultuszával, reakcionáriussággal, sőt hitlerizmussal vádolják az új népieket, akik viszont hajlanak arra, hogy csak magukat tekintsék az igazi magyarság képviselőinek”. Ignotus Pál *A Tollban* 1934. júl. 8-án már *A vita vége* címen ír a harcról, mely a két front közt folyik, s urbánus oldalról Ignotust, Hatvanyt és önmagát, másik oldalon Németh Lászlót és Illyést nevezve meg a harc protagonistáiként. *A Toll* 1936. jan. 15-i számában Ignotus Pál *Népiség és új humanizmus* című írásának 16. lapján ezt olvasom: „Jellemző rá, hogy még olyan baloldali múltú tagjai is, mint Illyés Gyula, *pályája fordulóján* (az én kiemelésem, K. A.) bölcsnek tartotta megérezni, hogy »Budapest nincs Magyarországon«, fölötte, alatta vagy mellette van, tudja a jó isten, hogy tulajdonképpen hol is van, ha egyszer szellemisége után meg kellene helyét keresni.” Tehát 1936-ban még Ignotus Pál is úgy látta, hogy Illyés „pályája fordulóján” írta e sorokat, s e sorok épp az 1933-as *Pusztulásból* valók (*Nyugat* III. 190.), abból a cikkből, amelyben én is a fordulat kezdetét láttam, nemcsak Illyés pályájának, hanem a fiatal baloldali írók egymáshoz való viszonyának fordulatát. S Ignotus e sorokat 36-ban hányja Illyés szemére, jelcül, hogy az ellentét még megvolt, sőt az Új Szellemi Front következtében széles szakadékká mélyült. Még ha Veres Péter írt is a *Szép szó* és Szerb Antal a *Válasz* első számába.

A tanulság, hogy 35–40 év távolából mindenkinek a memóriája megbízhatatlanná válik. Az események résztvevői sem emlékeznek pontosan. Sőt, néha ők legkevésbé. Véletlen, hogy ezúttal nem én tévedtem, hanem Ignotus Pál.

KOMLÓS ALADÁR